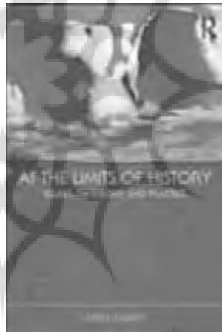

محدودیت‌های تاریخ

• بهزاد کریمی

دانشجوی دکتری تاریخ ایران اسلامی دانشگاه تربیت مدرس

■ **At the Limits of History (Essays on Theory and Practice),**

■ **Keith Jenkins,**

■ **Routledge (London: 2009), pp.324, ISBN: 9780-415-472364**

بار دیگر کتابی از کیت جنکینز منتشر شده است. کتابی که به قول خود او و برخلاف اعلام‌های قبلی (شاید) آخرین کتاب این نظریه‌پرداز تاریخی مطرح باشد. در ایمیلی که او سال گذشته برایم ارسال کرده بود از انتشار دو کتاب در سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۱ خبر داده بود: بعد از تاریخ (۲۰۰۹) و تاریخ‌ها در چشم‌انداز (۲۰۱۱).^۱ اما او اینک به جای پرداختن به پساتاریخ بار دیگر متوجه محدودیت‌های تاریخ شده است. گویی به‌نظر می‌رسد جنکینز مباحث مطرح شده در کتاب جنجال‌برانگیز چرا تاریخ؟ اخلاق و پست مدرنیته (۱۹۹۹) را برای گذار از تاریخ کافی می‌داند و اینک در تلاشی دوباره قصد دارد تا با چاپ مقالات تأثیرگذار ۱۵ سال اخیر خود، بقول هایدن وایت^۲ ماهیت انقلابی و آرمان‌گرایانه خویش را بنمایاند.^۳ جنکینز، خود درباره‌ی انگیزه‌ی چاپ دوباره‌ی این مقالات البته به وضعیت امروزی تاریخ یا تاریخ امروزه^۴ و دغدغه‌هایش اشاره می‌کند.^۵ او در مقدمه‌ای نسبتاً طولانی با عنوان تاریخ محدود در دو بخش اصلی به بازگویی اندیشه‌ها و برداشت‌های خود درباره‌ی تاریخ پرداخته است: جنکینز بخش نخست با نام تاریخ امروزه: مسائلی را به بررسی وضعیت کنونی تاریخ اختصاص داده است. به باور او از یک سو گذشته‌ی تاریخی برخلاف دوره‌های گذشته عاری از معنی و هدف شده است و در دیگر سو این گذشته همچون یک بوم سفید نقاشی در برابر مورخان قرار گرفته است تا آن‌ها هر معنی را که در ذهن دارند بر آن رنگ‌آمیزی کنند.^۶ جنکینز همچنین ضمن نشان دادن محدودیت‌های تاریخ متعارف در قالب یک مثال درباره‌ی تاریخ‌نگاری روز گذشته نیویورک اعتقاد دارد تاریخ، امروزه بیش از هر زمان دیگری در دام نسبیّت‌گرایی گرفتار آمده است.^۷ در بخش دوم مقدمه با عنوان واکنش‌ها جنکینز سه مرحله‌ی اساسی تحول فکری خود در مقابله با برداشت‌های متعارف (تجربی - تحلیلی) از تاریخ را توضیح داده است. او سه گونه واکنش را نسبت به گفتمان تاریخ مدرن طبقه‌بندی کرده است: شالوده‌شکنی مفروضات سنت غربی یا تاریخ مدرن (از اوایل دهه‌ی هفتاد میلادی تا سال ۱۹۹۰ - از آغاز تدریس در دانشگاه تا زمان نگارش بازاندیشی تاریخ)، جایگزینی تاریخ پست‌مدرن به جای تاریخ مدرن (از ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۹) - از زمان نگارش بازاندیشی تاریخ تا زمان نگارش چرا تاریخ؟ اخلاق و پست مدرنیته و زندگی بدون تاریخ - چه مدرن و چه پست‌مدرن (از ۱۹۹۹ - تا کنون) - از زمان نگارش چرا تاریخ؟ اخلاق و پست مدرنیته به این سو).^۸ جنکینز که بنا به گفته‌ی وایت، اینک به پایان خط تاریخ رسیده است و باز بنا به گفته‌ی هم او از یک مورخ علاقمند به مسائل

مورخان نامی پست‌مدرن است. جنکینز این مقاله را در ستایش اثری از او با نام تکمله‌ای به تاریخ^{۳۶} نوشته است. او از دانشجویان تاریخ خواسته است تا به‌رغم نثر پیچیده‌ی ارمات، سراغی از آثار او بگیرند.^{۴۰}

مقاله‌ی سوم - چرا تاریخ آزارمان می‌دهد؟ در ۱۹۹۶ مجله‌ای به نام بازاندیشی تاریخ: نظریه و عمل^{۴۱} از سوی انتشارات راتلج و به سردبیری آلان مانسلو تأسیس شد. این مقاله در اولین شماره‌ی این مجله به چاپ رسیده است و از محدودیت‌های تاریخ زبان به شکایت گشوده است.^{۴۲}

مقاله‌ی چهارم - تاریخ، ارجاع‌کننده و روایت (غور در باب پست‌مدرنیسم کونی از پرز زاگورین: در ۱۹۹۹ پرز زاگورین در مخالفت با تاریخ پست‌مدرن مقاله‌ای در مجله‌ی تاریخ و نظریه^{۴۳} منتشر کرد. این مقاله در واقع حمله‌ای است به کتاب تاریخ پست‌مدرن^{۴۴} که جنکینز تدوین آن را بر عهده داشت.^{۴۵}

مقاله‌ی پنجم - پاسخ پست‌مدرن به پرز زاگورین: پاسخ جنکینز به مقاله‌ی پیشین زاگورین هم‌زمان با پاسخ دیگری از سوی او در سال ۲۰۰۰ در مجله‌ی تاریخ و نظریه منتشر شد. جنکینز بر این باور است این مباحثه پایه‌گذار مباحثات بعدی میان مورخان مدرن و پست‌مدرن اما به گونه‌ای دیگر شد.^{۴۶}

مقاله‌ی ششم - پاسخی دندان‌شکن به یک پست‌مدرنیست: این مقاله در واقع پاسخ زاگورین به پاسخ جنکینز است. در این مقاله و همچنین مقاله‌ی پیشین زاگورین، صلاحیت جنکینز برای ورود به عرصه‌ی تاریخ را به چالش کشیده است.^{۴۷}

مقاله‌ی هفتم - پاسخ به یک پست‌مدرنیست (یا انتقاد یک مورخ از نقد پست‌مدرن تاریخ از مایکل کولمن: مایکل کولمن همانند زاگورین یکی از منتقدان سرسخت اندیشه‌های پست‌مدرن در تاریخ است. او در واکنش به مباحثه‌ی جنکینز - زاگورین، این مقاله را در حمایت از هم‌فکر خود و در انتقاد از جنکینز نوشته است.^{۴۸}

مقاله‌ی هشتم - مخالفت با میان‌مایگی تاریخی (پاسخ به مایکل کولمن): پاسخ جنکینز به کولمن. به باور جنکینز این مباحثات همچنان داغ دنبال می‌شود.^{۴۹}

مقاله‌ی نهم - در باب تاریخ‌های سرکش: در سال ۲۰۰۳ کنفرانسی درباره‌ی تاریخ علوم اجتماعی در هلند تشکیل شد و جنکینز به عنوان مدعو بخش فلسفه تاریخ این مقاله را تألیف کرده است. او در این جا ضمن زیر سؤال بردن بازنمایی‌های تاریخی بر این عقیده است که هیچ مورخی نمی‌تواند به قدر کفایت تاریخ را نگارش کند. زیربنای نظری این مقاله در واقع اندیشه‌های دریدا است. چاپ این مقاله واکنش‌های مختلفی را از سوی دیگر مورخان به همراه داشت.^{۵۰}

مقاله‌ی دهم - انکارهای مدرنیستی و یادآوری‌های پست‌مدرن درباره‌ی تاریخ امروزه (در باب ژان فرانکو لیوتار): جنکینز همواره یکی از ستایشگران لیوتار بوده است. او درباره‌ی انگیزه‌ی نوشتن مقاله به اندیشه‌های تأثیرگذار لیوتار اشاره کرده است و از آن که این مقاله حق کامل لیوتار را به جا نیاورده باشد، ابراز نگرانی کرده است.^{۵۱}

مقاله‌ی یازدهم - مسئولیت اخلاقی و مورخ (در باب پایان محتمل تاریخ «یک گونه قطعی»): در سال ۲۰۰۳ مجله‌ی تاریخ و نظریه، برای نگارش مقالاتی با موضوع مورخان و اخلاق فراخوان داد. از میان مقاله‌های ارسال‌شده از سوی مورخان پست‌مدرن دو مقاله یکی از ارمات و دیگری همین مقاله از جنکینز پذیرفته و چاپ شد. مقاله در واقع نگرشی پست‌مدرن

فلسفی به سوی فیلسوفی علاقمند به مسائل تاریخی چرخش کرده است.^۱ بر این باور است که باید مدینه‌ی فاضله‌ای بدون تاریخ و بر مبنای اندیشه‌های نظریات روشنفکران پست‌مدرن بنا کرد. و در فاصله‌ی رسیدن تا این اتوپیا باید از تاریخ پست‌مدرن حمایت کرد و تلاش نمود تا این تاریخ، جایگزین تاریخ مدرن رایج شود.^{۱۰} یکی از استدلال‌های جالب جنکینز برای توجیه گذار از تاریخ، عدم وجود حتی یک مورخ مدرن در میان لیست نه‌چندان بلند بالای نظریه‌پردازان محبوب اوست. او در توضیح چگونگی رسیدن به جایگاه فعلی خویش به عنوان نویسنده‌ی اثر بحث‌برانگیز چرا تاریخ؟ اخلاق و پست‌مدرنیته به نام نظریه‌پردازان و روشنفکران تأثیرگذار جهان از نیمه‌ی دهه‌ی ۱۹۶۰ میلادی به این سو اشاره می‌کند، کسانی مانند: رولان بارت^{۱۱}، لویی آلتوسر^{۱۲}، میشل فوکو^{۱۳}، ژیل دلوز^{۱۴}، فلیکس گاتاری^{۱۵}، ژاک لاکان^{۱۶}، ژاک دریدا^{۱۷}، ژ. ف. لیوتار^{۱۸}، ژان بودریار^{۱۹}، گایاتری اشپیواک^{۲۰}، لوس ایراگاری^{۲۱}، جودیت باتلر^{۲۲}، ژاک رانسیه^{۲۳}، ارنستو لاکلاو^{۲۴}، ریچارد رورتی^{۲۵} و آلن بادوی^{۲۶} و با شگفتی می‌گوید هیچ کدام از اینان مورخ نیستند. او تنها در این میان به هایدن وایت مورخ اشاره می‌کند و ظاهراً وجود یک مورخ در میان روشنفکران پست‌مدرن را برای عدم گذار از تاریخ کافی نمی‌داند.^{۲۷}

داستان کیت جنکینز، داستان حداقل ۲۰ سال مبارزه مستمر با نگرش تجربی - تحلیلی به تاریخ یا گفتمان حاکم بر تاریخ‌نگاری است. او در این مبارزه‌ی سخت، تک‌صدای پرنفوذی بوده که یک‌تنه در مقابل تاریخ بدون عمل ایستاده است^{۲۸} و گویا اینک به دنبال مجالی برای آرامش و تفکر بیشتر است. کتاب اگرچه نام جنکینز را به عنوان نویسنده بر پیشانی دارد؛ اما در واقع تنها شامل نظرات او نیست. دیباچه و مؤخره به ترتیب به قلم وایت و مانسلو، دو تن از نزدیک‌ترین دوستان و هم‌فکران جنکینز است. همچنین کتاب در برخی مقالات (مقالات چهارم، ششم و هفتم) دربرگیرنده‌ی پاسخ دو تن از مخالفان سرسخت جنکینز، پرز زاگورین^{۲۹} و مایکل کولمن^{۳۰} است. آوردن مباحثات جنکینز - زاگورین و جنکینز - کولمن در این مجموعه می‌تواند خوانندگان را با مبنای استدلالی مورخان متعارف و اندیشه‌های چالش‌برانگیز پست‌مدرن به خوبی آشنا کند. مخاطبان اصلی مباحث مطرح‌شده در کتاب، آن گونه که خود جنکینز می‌گوید دانشجویان تاریخ و نه اساتید دانشگاه یا افراد متخصص هستند.^{۳۱} از همین رو مقالات به‌رغم ماهیت جدلی از نگارشی نسبتاً ساده برخوردارند تا آن‌جا که جنکینز مطالب کتاب را برای عوام و نیز متخصصان قابل فهم ارزیابی کرده است.^{۳۲} کتاب به جز بخش‌های دیباچه، مقدمه و مؤخره از ۱۷ مقاله به ترتیب انتشار آن‌ها تشکیل شده است:

مقاله‌ی اول - مارکسیسم و معرفت تاریخی (تونی بنت^{۳۳} و چرخش گفتمانی): جنکینز این مقاله را تحت تأثیر هم‌زمان اندیشه‌های پست - مارکسیستی ارنستو لاکلاو، پل هرش^{۳۴} و بری هیندس^{۳۵} نوشته است. در واقع مقاله پاسخی است به کتاب خارج از ادبیات^{۳۶} نوشته‌ی تونی بنت، کتابی که اگرچه تاریخ مارکسیستی در آن رد شده بود، اما همچنان واجد نوعی معرفت تاریخی بود. این مقاله از این رو در زندگی فکری جنکینز اهمیت دارد که باعث بارور شدن نطفه‌ی اندیشه‌ی پایان تاریخ در ذهن او شد.^{۳۷}

مقاله‌ی دوم - زندگی در زمان اما خارج از تاریخ، زندگی در اخلاقیات اما خارج از موازین اخلاق (اعتباری) (پست‌مدرنیسم و الیزابت دیدز (ارمات)^{۳۸}): این مقاله دراصل در میانه‌ی دهه‌ی ۱۹۹۰ میلادی برای یکی از مجلات فلسفی کشور اسلوانی نوشته شده است. الیزابت ارمات یکی از

- 14 Gilles Deleuze
- 15 Felix Guattari
- 16 Jacques Lacan
- 17 Jacques Derrida
- 18 J. F. Lyotard
- 19 Jean Baudrillard
- 20 Gayatri Spivak
- 21 Luce Irigaray
- 22 Judith Butler
- 23 Jacques Ranciere
- 24 Ernesto Laclau
- 25 Richard Rorty
- 26 Alain Badiou
- 27 Ibid, p. 16.
- 28 شاید بتوان از هایدن وایت، آلان مانسلو (Alun Munslow) یا سو مورگان (Sue Morgan) و بوری ساونگیت (Beverly Southgate) به عنوان حامیان معنوی و نه موافقان مطلق جنکینز نام برد.
- 29 Perez Zagorin
- 30 Michael Coleman
- 31 Keith Jenkins, op. cit. p. 19.
- 32 Ibid, p. 19.
- 33 Tony Bennet
- 34 Paul Hirst
- 35 Barry Hindess
- 36 Outside Literature
- 37 Keith Jenkins, op. cit. pp. 22-35.
- 38 Elizabeth Deeds Ermarth
- 39 Sequel to History
- 40 Keith Jenkins, op. cit. pp. 36-53.
- 41 Rethinking History: The Journal of Theory and Practice
- 42 Keith Jenkins, op. cit. pp. 54-63.
- 43 History and Theory
- 44 Postmodern History Reader
- 45 Keith Jenkins, op. cit. pp. 64-88.
- 46 Ibid. pp. 89-109.
- 47 Ibid. pp. 110-118.
- 48 Ibid. pp. 119-132.
- 49 Ibid. pp. 133-149.
- 50 Ibid. pp. 150-168.
- 51 Ibid. pp. 169-187.
- 52 Ibid. pp. 188-207.
- 53 University of Chichester
- 54 Keith Jenkins, op. cit. pp. 208-229.
- 55 Frank Ankersmit
- 56 Keith Jenkins, op. cit. pp. 230-244.
- 57 Ibid. pp. 245-254.
- 58 Ibid. p. 255.
- 59 Ibid. pp. 255-269.
- 60 Sande Cohen
- 61 Ibid. pp. 270-294.
- 62 Sublime Historical Experience
- 63 Keith Jenkins, op. cit. pp. 295-314.

است به مسئولیت اخلاقی مورخان.^{۵۲}

مقاله‌ی دوازدهم - روزی روزگاری (در باب تاریخ): این مقاله در واقع صورت مکتوب سخنرانی جنکینز در دانشگاه چیچستر^{۵۳} است. او در این مقاله از جایگاه کنونی خویش به عنوان یک مورخ - نظریه‌پرداز پست مدرن سخن گفته است.^{۵۴}

مقاله‌ی سیزدهم - پست مدرنیته، پایان تاریخ و فرانک انکر اسمیت:^{۵۵} در سال ۲۰۰۰ سلسله نشست‌هایی از سوی دانشگاه لندن درباره‌ی فلسفه‌ی تاریخ برگزار شد، که همچنان ادامه دارد. جنکینز در اولین نشست، این مقاله را ارائه کرد.^{۵۶}

مقاله‌ی چهاردهم - پایان موضوع [تاریخ] (در باب فریو پاشی ناگزیر تاریخ و موازین اخلاق [اعتباری]): به باور جنکینز، اخلاق باید خارج از حوزه‌ی تاریخ قرار گیرد. تاریخ نیز به همین گونه باید باشد. این نوشتار رابطه‌ی تاریخ و اخلاق را از نگاهی نو می‌کاود. نگاهی که شاید (قطعا) به مذاق مورخان خوش نیاید.^{۵۷}

مقاله‌ی پانزدهم - هیچ‌کس آن را بهتر انجام نمی‌دهد (تاریخ رادیکال و هایدن وایت): وایت یکی از الهام‌بخشان جنکینز در طرح مباحث پست مدرن تاریخی بوده است. ردپای وایت را می‌توان در جای جای آثار جنکینز دید. جنکینز آن‌چنان شیفته وایت است که می‌گوید: هر آن‌چه را وایت درباره‌ی نظریه‌ی تاریخی می‌گوید می‌پذیرد.^{۵۸} این مقاله به مناسبت هشتادمین سالگرد تولد وایت در شماره‌ی ویژه‌ی مجله‌ی بازاندیشی تاریخ منتشر شده است.^{۵۹}

مقاله‌ی شانزدهم - سندی کوهن: ۶۰ در آستانه نوشدگی: کوهن یکی از روشنفکران آمریکایی هم‌فکر جنکینز است. جنکینز تحت تأثیر نوشته‌های او درباره‌ی تاریخ این مقاله را به گونه‌ای ستایش آمیز نوشته است. به زعم جنکینز خواندن نوشته‌های کوهن، می‌تواند زندگی مخاطبان را دچار تغییر کند.^{۶۱}

مقاله‌ی هفدهم - کوهن علیه اسمیت: جنکینز در این مقاله اندیشه‌های کوهن را در مقابل اسمیت قرار داده است. اسمیت همچون وایت یکی از تأثیرگذاران بر اندیشه‌ی جنکینز بوده است. اما انتشار کتاب تجربه‌ی شکو همدن تاریخی^{۶۲} از سوی اسمیت در سال ۲۰۰۵ ناخشنودی شدید جنکینز را در پی داشت.^{۶۳}

پی‌نوشت

۱) برای آشنایی مختصر با زندگی، افکار و آثار جنکینز بنگرید به: کریمی، بهزاد، در باب چیستی تاریخ (از کار و التون تارورتنی و وایت)، کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، ش. ۱۴۰، دی ماه ۱۳۸۸، صص ۷۷-۷۲.

- 2 Hyden White
- 3 Keith Jenkins (2009) At the Limits of History (Essays on Theory and Practice), Routledge, London, p. 3.
- 4 'History today'
- 5 Keith Jenkins, op. cit. p. 18
- 6 Ibid, p. 4.
- 7 Ibid, pp. 10-11.
- 8 Ibid, pp. 14-18.
- 9 Ibid, p. 1.
- 10 Ibid, p. 16.
- 11 Roland Barthes
- 12 Louis Althusser
- 13 Michel Foucault